

Лекція 3. Соціальні аспекти реновації міського середовища

Міське середовище завжди було простором не лише економічної та політичної, але й соціальної взаємодії. Саме у містах формуються нові культурні практики, укорінюються суспільні інститути, виникають нові стилі життя. У цьому контексті реновація міського середовища набуває значення не лише як інженерно-архітектурний процес, але і як соціальний феномен, що впливає на спосіб життя мешканців, рівень інтеграції різних груп, якість комунікацій і рівень довіри у суспільстві. Соціальний вимір реновації міського середовища охоплює питання залучення громади, покращення умов життя, збереження культурної спадщини, формування нових суспільних практик. На відміну від виключно архітектурних чи економічних підходів, соціальна реновація розглядає місто як середовище для взаємодії людей.

1. Участь громади у реновації.

Залучення мешканців є критично важливим для успішної реалізації проектів. Міські простори стають більш стійкими, коли жителі беруть участь у плануванні, висловлюють власні потреби й беруть відповідальність за підтримку середовища.

2. Соціальна інклюзія.

Реновація повинна враховувати інтереси всіх груп населення – дітей, людей похилого віку, людей з інвалідністю, представників меншин.

Інклюзивний простір зменшує соціальну нерівність і сприяє формуванню згуртованих спільнот.

3. Культурна спадщина та ідентичність.

Оновлення міського середовища нерозривно пов'язане із збереженням історичних пам'яток, традицій та символів. Соціальний вимір означає повагу до минулого і водночас інтеграцію його у сучасний контекст. Це зміцнює локальну ідентичність.

4. Якість життя і здоров'я.

Реновація впливає на фізичне та психологічне благополуччя мешканців. Нові парки, велосипедні доріжки, громадські простори сприяють активному способу життя, зменшують стрес і підвищують соціальну взаємодію.

5. Конфлікти та виклики.

Реновація може породжувати соціальні напруження, особливо у випадках джентрифікації, коли зростання цін витісняє менш заможних мешканців. Важливо знаходити баланс між розвитком і соціальною справедливістю.

Таким чином, соціальний вимір реновації – це орієнтація не лише на будівлі та простори, а насамперед на людей, які ними користуються. Успішна реновація – це та, що зміцнює громаду, створює нові можливості для взаємодії та підвищує якість життя.

Соціальні функції реновації

Реновація міського середовища має багатовимірний характер і виконує не лише архітектурно-будівельні чи економічні завдання, а й глибоко **соціальні функції**, що формують якість міського життя. Їх можна умовно поділити на інтеграційну, комунікативну, інклюзивну, ідентифікаційну та трансформаційну.

Інтеграційна функція

Реновація виступає інструментом **подолання просторової та соціальної сегрегації**.

- В умовах, коли цілі райони міст занепадають (колишні промислові зони, депресивні квартали), їхнє оновлення дозволяє інтегрувати їх у єдину міську тканину.
- Створення нових громадських просторів та інфраструктури забезпечує **зустріч різних соціальних груп**, формуючи більш згуртоване суспільство.

Приклади:

- *Медельїн (Колумбія)*: канатні дороги та громадські бібліотеки об'єднали віддалені бідні квартали з центром міста.
- *Роттердам (Нідерланди)*: реновація району Коп ван Зюд перетворила портову зону на сучасний багатофункціональний район.

Комунікативна функція

Реновація створює **сцену для соціальної взаємодії**, формує простори, де відбувається обмін досвідом, ідеями, культурними практиками.

- Площі, парки, коворкінги, культурні центри стають «майданчиками соціального капіталу».
- Ці простори виконують роль «м'якої інфраструктури», що сприяє **неформальній освіті, творчості та розвитку громадянської активності**.

Приклади:

- *High Line у Нью-Йорку* – парк на місці залізничної естакади, який став не лише туристичним об'єктом, а й місцем щоденних зустрічей мешканців.
- *Fabrika у Тбілісі* – колишня фабрика перетворена на простір для комунікацій, стартапів та мистецьких подій.

Інклюзивна функція

Соціальна справедливість у містах проявляється через **доступність і рівність використання простору**. Реновація спрямована на створення умов, за яких простори придатні для людей різного віку, статі, фізичних можливостей та соціальних статусів.

- Запровадження **універсального дизайну** та безбар'єрного середовища.
- Інтеграція різних груп населення – дітей, літніх людей, людей з інвалідністю – у спільне міське життя.

Приклади:

- *Копенгаген* – міські простори пристосовані до використання дітьми та літніми людьми, пріоритет віддано пішоходам і велосипедистам.
- *Львів («Місто без бар'єрів»)* – реконструкція вулиць і парків із врахуванням потреб людей з обмеженою мобільністю.
- *Відень* – гендерно-чутливе планування, яке враховує різний спосіб користування містом жінками і чоловіками.

Ідентифікаційна функція

Реновація посилює відчуття **приналежності до місця**, формує локальну ідентичність.

- Відновлення історичних кварталів або пристосування промислових будівель під культурні простори створює у мешканців **гордість за власне місто**.
- Це сприяє розвитку «почуття дому» у жителів, а також приваблює туристів і нових мешканців.

Приклади:

- *Варшава*: відбудова Старого міста після Другої світової війни стала символом національної пам'яті.
- *Львів, Jam Factory*: ревіталізація колишньої фабрики у центр сучасного мистецтва – нова ідентичність старого простору.

Трансформаційна функція

Реновація може змінювати **соціальну динаміку районів і міст загалом**.

- Вона створює нові можливості для освіти, праці, культурної діяльності.
- Допомагає долати «коло бідності», надаючи новий старт маргіналізованим спільнотам.
- Підвищує рівень соціальної мобільності, відкриваючи доступ до нових ресурсів.

Приклади:

- *Detroit (США)*: трансформація занепалих промислових будівель у креативні хаби, що стимулюють розвиток локальної економіки та нові соціальні ініціативи.
- *Маріуполь (до 2022 року)*: оновлення парків і культурних просторів сприяло формуванню нового соціального іміджу міста.

Соціальні функції реновації не можна розглядати ізольовано: вони взаємодоповнюють одна одну. Інтеграція створює основу для комунікацій; комунікації стають ефективними лише за умов інклюзії; ідентичність формує сталість, а трансформація надає перспективу розвитку. Таким чином, реновація міського середовища – це не лише фізичне оновлення простору, а й **глибока соціальна інвестиція**, яка визначає майбутнє громади.

Приклади

1. Medellín (Колумбія) – трансформація криміногенного міста у центр соціальних інновацій через будівництво бібліотек, шкіл, канатних доріг і громадських просторів.
2. HafenCity (Гамбург, Німеччина) – приклад створення сучасного району з урахуванням громадських потреб та культурних просторів.
3. Арт-завод Платформа (Київ, Україна) – ревіталізація промислової території у культурно-громадський простір.
4. Гданцівський парк (Кривий Ріг, Україна) – приклад партисипативної реновації, де мешканці брали участь у формуванні концепції простору.
5. Львів – громадські ініціативи у сфері реновації дворів та громадських просторів через програму "Громадський бюджет".

Висновки

Соціальний вимір реновації є фундаментальним для забезпечення сталого розвитку міст. Без врахування потреб мешканців навіть найкращі з архітектурної чи економічної точки зору проекти можуть виявитися неефективними. Саме люди, їхня активність, згуртованість та почуття належності до міста визначають успіх реновації.

Питання для дискусії

1. Які механізми участі громади в реновації можна вважати найбільш ефективними?
2. Як уникнути соціальної нерівності у процесах оновлення міського середовища?
3. Чи може реновація бути інструментом збереження культурної ідентичності?
4. Які приклади соціальної реновації є найбільш актуальними для українських міст?